

śrīmad-bhāgavata-māhātmyam

prathamo 'dhyāyaḥ

sac-cid-ānada-rūpāya viśvotpatty-ādi-hetave /
tāpa-traya-vināśāya śrī-kṛṣṇāya vyaṁ numah //¹
yaṁ pravrajantam anupetam apeta-kṛtyaṁ
dvaipāyano virahakātara ājuhāva /
putreti tan-mayatayā taravo 'bhinedus taṁ
sarva-bhūta-hṛdayaṁ munim ānato 'smi //1//
naimiṣe sūtam āsīnam abhivādyā mahā-munim² /
kathāmrta-rasāsvāda-kuśalaḥ śaunako 'bravīt //2//

śaunaka uvāca

ajñāna-dhvānta-vidhvaṁsa koṭi-sūrya-samaprabha /
sūtākhyāhi kathā-sāraṁ mama karṇa-rasāyanam //3//
bhakti-jñāna-virāgāpta-viveko³ vardhate katham⁴ /
māyā-moha-nirāśā ca vaiṣṇavaiḥ kriyate katham //4//
iha ghore kalau prāpte⁵ jīvaś cāsuratāṁ gataḥ /
kleśa-klāntasya⁶ tasyaiva śodhane kiṁ parāyaṇam //5//
śreyasāṁ yad bhavec chreyaḥ pāvanānāṁ ca pāvanam /
kṛṣṇa-prāpti-karaṁ śāsvat-sādhanam tad vadādhunā //6//
cintā-maṇir loka-sukhaṁ surendraḥ⁷ svarga-saṁpadam /
prayacchati guruḥ prīto vaikuṅṭham yogi-durlabham //7//

sūta uvāca

prītiḥ śaunaka citte te yato vacmi vicārya ca /
sarva-siddhānta-niṣpannaṁ saṁsāra-bhaya-nāśanam //8//
bhaktyogha-varadhanam yac ca kṛṣṇa-saṁtoṣa-hetukam /
tad aham te 'bhidhāsyāmi sāvadhānatayā śṛṇu //9//
kāla-vyāla-mukha-grāsa-trāsa-nirnāśa-hetave /
śrīmad-bhāgavataṁ śāstraṁ kalau kīreṇa bhāṣitam //10//
etasmād aparaṁ kiṁcin manaḥ-śuddhaiḥ⁸ na vidyate /
janmāntare bhavet puṇyam tadā bhāgavataṁ labhet //11//
parīkṣite kathāṁ vaktuṁ sabhāyāṁ saṁsthite śuke /
sudhākumbhaṁ gṛhītvaiva devās tatra samāgaman //12//

¹ imam ślokaṁ paṭhayanty eke

² mahā-matim iti pāṭhaḥ

³ bhakti-jñāna-virāgāpto viveka iti anya-pāṭhaḥ

⁴ vardhate mahān iti pāṭhaḥ

⁵ prāya iti pāṭhaḥ

⁶ kleśākrāntasyeti pāṭhaḥ

⁷ suradrur iti pāṭhaś ca

⁸ manaḥ-śuddhyāy iti pāṭhaḥ

śukam natvāvan sarve sva-kārya-kuśalāḥ surāḥ /
kathā-sudhām prayacchasva grhītvaiva sudhām imām //13//
evam vinimaye jāte sudhā rājñā prapīyatām /
prapāsyāmo vyaṁ sarve śrīmad-bhāgavatāmṛtam //14//
kva sudhā kva kathā loke kva kācaḥ kva maṇir mahān /
brahma-rāto vicāryeti⁹ tadā devāñ jahāsa ha //15//
abhaktāms tāmś ca vijñāya na dadau sa kathāmṛtam /
śrīmad-bhāgavatī vārtā surāṇām api durlabhā //16//
rājño mokṣam tathā vikṣya purā dhātāpi vismitaḥ /
sa ca loke¹⁰ tulām baddhvātolayat sādhanānyajaḥ //17//
laghūny anyāni jātāni gauraveṇa idam mahat /
tadā ṛṣi-gaṇāḥ sarve vismayam param yayuḥ //18//
menire bhagavad-rūpam śāstram bhāgavatam kṣitau¹¹ /
paṭhanāc chravaṇāt sadyo vaikunṭha-phala-dāyakam //19//
saptāha-śravaṇenaiva¹² sarvathā mukti-dāyakam /
sanakādyaiḥ purā proktaṁ nāradāya dayāparaiḥ //20//
yady api brahma-sambandhāc chrutam etat surarṣiṇā /
saptāha-śravaṇa-vidhiḥ kumārais tasya bhāṣitaḥ //21//

śaunaka uvāca
loka-vigraha-yuktasya¹³ nāradasyāsthīrasya ca /
vidhi-śrave kutaḥ prītiḥ saṁyogaḥ kutra taiḥ saha //22//

sūta uvāca
atra te kīrtayiṣyāmi bhakti-puṣṭam¹⁴ kathānakam /
śukena mama yat proktaṁ rahaḥ śiṣyam vicārya ca //23//
ekadā ti viśālāyām catvāra ṛṣayo 'malāḥ /
sat-saṅgārtham samāyātā dadṛśus tatra nāradam //24//

kumārā ūcuḥ
katham brahman dīna-mukhaḥ kutaś cintāparo bhavān /
tvaritam gamyate kutra kutaś cāgamanam tava //25//
idānīm sūnya-citto 'si gata-vitto yathā janaḥ /
tavedam mukta-saṅgasya nocitam vada kāraṇam //26//

nārada uvāca
aham tu pṛthivīm yāto jñātvā sarvottamām iti /
puṣkaram ca prayāgam ca kāśīm godāvarīm tathā //27//
hari-kṣetram kuru-kṣetram śrī-raṅga-setubandhanam /

⁹ vicāryaivam iti pāṭhaḥ

¹⁰ satya-loka iti pāṭhaḥ

¹¹ kalāv iti pāṭhaḥ

¹² saptāhena śrutam ca itad iti pāṭhaḥ

¹³ loka-vigraha-muktasyeti pāṭhaḥ

¹⁴ bhakti-yuktam iti pāṭhaḥ

evam ādiṣu tīrtheṣu bhramamāṇa itas tataḥ //28//
 nāpaśyaṃ kutracic charma manaḥ-saṃtoṣa-kāraḥ /
 kalinādharma-mitreṇa dhareyaṃ bādhitādhunā //29//
 satyaṃ nāsti tapaḥ śaucam dayā na vidyate /
 udarambhariṇo jivā varākāḥ kūṭa-bhāṣiṇaḥ //30//
 mandāḥ sumanda-matayo manda-bhāgyā hy upadrutāḥ /
 pākhaṇḍa-niratāḥ santo viraktāḥ saparigrahāḥ //31//
 taruṇī-prabhutā gehe śyālako buddhi-dāyakaḥ /
 kanyāyāvikrayiṇo lobhād dampatīnām ca kalkanam //32//
 āsramā yavanai ruddhās tīrthāni saritas tathā /
 devatā-yatanāny atra duṣṭair naṣṭāni bhūriśaḥ //33//
 na yogī naiva siddho vā na jñānī sat-kriyo naraḥ /
 kali-dāvānalenādyā sādhanam bhasmatām gatam //34//
 aṭṭa-śulā jana-padāḥ śiva-śulā dvijātayaḥ /
 kāmīnyaḥ keśa-śulīnyaḥ sambhavanti kalāv iha //35¹⁵//
 evam paśyan kaler doṣān paryatann avanīm aham /
 yāmunam taṭam āpanno yatra lilā harer abhūt //36//
 tatrāścaryaṃ mayā drṣṭam śrūyatām tan munīśvaraḥ /
 ekā tu taruṇī tatra niṣpannā¹⁶ khinna-mānasā //37//
 dvau vṛddhau patitau pārśve niḥ-śvasantāv acetanau /
 śuśrūṣanti prabodhanti rudanti ca tayoh puraḥ //38//
 daśadikṣu nirīkṣanti rakṣitāram nijam vapuḥ /
 vijyamānā śata-śrībhir bodhyamānā muhur munuḥ //39//
 drṣṭvā dūrād gataḥ so 'ham kautukena tad-antikam /
 mām drṣṭvā cotthitā bālā vihvālā cābravīd vacaḥ //40//

bālovāca

bho bho sādho kṣaṇam tiṣṭha mac-cintām api nāśaya /
 darśanam tava lokasya sarvathāgha-haram param //41//
 bahudhā tava vākyena duḥkha-śāntir bhaviṣyati /
 yadā bhāgyam bhaved bhūri bhavato darśanam tadā //42//

nārada uvāca

kāsī tvam kāv imau cemā nāryaḥ kāḥ padma-locanāḥ /
 vada devi savistāram svasya-duḥkhasya kāraṇam //43//

bālovāca

aham bhaktir iti khyātā imau me tanayau matau /
 jñāna-vairāgya-nāmānau kāla-yogena jarjarau //44//
 gaṅgādyāḥ saritas cemā mat-sevārtham samāgatāḥ /
 tathāpi na ca me śreyaḥ sevītāyāḥ surair api //45//
 idānīm śṛṇu mad-vārtām sacittas tvam tapodhana /

¹⁵ aṭṭam annam śivo vedaḥ sūlo vikraya ucyaṭe / keśo bhagam iti proktum ṛṣibhis tattva-darśibhiḥ // iti aṭṭetyādikasya lāpanikā

¹⁶ niṣaṇṇeti pāṭhaḥ

vārtā me vitatāpy asti tām śrutvā sukham āvaha //46//
utpannā dṛavide sāhaṁ vṛddhiṁ karnātake gatā /
kvacit kvacin mahārāṣṭre gurjare jīrṇatām gatā //47//
tatra ghora-kaler yogāt pākhaṇḍaiḥ khaṇḍitāṅgakā /
durlabhāham¹⁷ ciraṁ yātā putrābhyāṁ saha mandatām //48//
vṛndāvanāṁ punaḥ prāpya navīneva surūpiṇī /
jātāhaṁ yuvatī samyak preṣṭha-rūpā tu sāmpratam //49//
imau tu śayitāv atra sutau me kliśyataḥ śramāt /
idaṁ sthānāṁ parityajya videśāṁ gamyate mayā //50//
jaraṭhatvaṁ samāyātau tena duḥkhena duḥkhitā /
sāhaṁ tu taruṇī kasmāt sutau vṛddhāv imau kutaḥ //51//
trāyāṇāṁ saha cāritvād vaiparītyaṁ kutaḥ sthitam /
ghaṭate jaraṭhā mātā taruṇau tanayāv iti //52//
ataḥ śocāmi cātmānaṁ vismayāviṣṭa-mānasā /
vada yoga-nidhe dhīman kāraṇāṁ cātra kim bhavet //53//

nārada uvāca
jñānenātmani paśyāmi sarvam etat tavānaghe /
na viśādas tvayā kāryo hariḥ śaṁ te kariṣyati //54//

sūta uvāca
kṣaṇa-mātreṇa taj jñātvā vākyam ūce munīśvaraḥ /

nārada uvāca
śṛṇuṣvāvahitā bāle yugo 'yaṁ dāruṇaḥ kaliḥ //55//
tena luptaḥ sadācāro yoga-mārgas tapāmsi ca /
janā aghāsūrāyante śāṭhya-duṣkarma-kāriṇaḥ //56//
iha santo viśīdanti prahr̥ṣyanti hy asādhavaḥ /
dhatte dhairyāṁ tu yo dhīmān sa dhīraḥ paṇḍito 'thavā //57//
aspr̥śyān avalokyeyaṁ śeṣa-bhāra-karī dharā /
varṣe varṣe kramāj jātā maṅgalaṁ nāpi dṛśyate //58//
na tvām api sutaiḥ sākāṁ ko 'pi paśyati sāmpratam /
upekṣitānurāgāndhair jarjaratvena samsthitā //59//
vṛndāvanasya samyogāt punas tvām taruṇī navā /
dhanyaṁ vṛndāvanāṁ tena bhaktir nṛtyati yatra ca //60//
atremau grāhakābhāvān na jarām api muñcataḥ /
kiṁcid ātma-sukheneha prasuptir manyate 'nayoḥ //61//

śrī-bhaktir uvāca
katham pariḁṣitā rājñā sthāpito hy aśuciḥ kaliḥ /
pravṛtte tu kalau sarva-sāraḥ kutra gato mahān //62//
karuṇā-pareṇa hariṇāpy adharmāḥ katham iḁsyate /
imam me samśayaṁ chindhi tvad vācā sukhitāsmi aham //63//

¹⁷ durbalāham iti pāṭhaḥ

nārada uvāca

yadi prṣtas tvayā bāle premataḥ śravaṇam kuru /
sarvaṁ vakṣyāmi te bhadre kaśmalaṁ te gamisyati //64//
yadā mukundo bhagavān kṣmām tyaktvā sva-padaṁ gataḥ /
tad dināt kalir āyātaḥ sarva-sādhana-bādhakaḥ //65//
drṣṭo dig-vijaye rājñā dīnavac charaṇam gataḥ //
na mayā māraṇīyo 'yam sāraṅga iva sāra-bhuk //66//
yat phalaṁ nāsti tapasā na yogena samādhinā /
tat phalaṁ labhate samyak kalau keśava-kīrtanāt //67//
ekākāram kalim drṣṭvā sāravatsāranīrasam /
viṣṇu-rātaḥ sthāpitavān kalijānām sukhāya ca //68//
kukarmācaraṇāt sāraḥ sarvato nirgato 'dhunā /
pādārhāḥ samsthitā bhūmau bija-hīnās tuṣā yathā //69//
viprair bhāgavatī vārtā gehe gehe jane jane /
kāritā kaṇa-lobhena kathā-sāras tato gataḥ //70//
aty-ugra-bhūri-karmāṇo nāstikā rauravā janāḥ /
te 'pi tiṣṭhanti tīrtheṣu tīrtha-sāras tato gataḥ //71//
kāma-krodha-mahā-lobha-tṛṣṇā-vyākula-cetasāḥ /
te 'pi tiṣṭhanti tapasi tapaḥ-sāras tato gataḥ //72//
manasā cājayāl lobhād dambhāt pākhaṇḍa-samśrayāt /
śāstrānabhyasanāc caiva dhyāna-yoga-phalaṁ gatam //73//
paṇḍitās tu kalatreṇa ramante mahiṣā iva /
putrasyotpādane dakṣā adakṣā mukti-sādhane //74//
nahi vaiṣṇavatā kutra samprādaya-puraḥ-sarā /
evaṁ pralayatām prāpto vastu-sāraḥ sthale sthale //75//
ayaṁ tu yuga-dharmo hi vartate kasya dūṣaṇam /
atas tu puṇḍarikākṣaḥ sahate nikaṭe sthitaḥ //76//

sūta uvāca

iti tad vacanaṁ śrutvā vismayam paramaṁ gatā /
bhaktir ūce vaco bhūyaḥ śrūyatām tac ca śaunaka //77//

śrī-bhaktir uvāca

surarṣe tvam ca dhanyo 'si mad-bhāgyena samāgataḥ /
sādhūnām darśanam loke sarva-siddhi-karam param //78//
jayati jayati māyām yasya kāyādhavas te
vacana-racanam ekaṁ kevalam cākalya /
dhruva-padam api yāto yat-kṛpāto dhruvo 'yam
sakala-kuśala-pātraṁ brahma-putraṁ natāsmi //79//

iti śrī-padma-purāṇe uttara-khaṇḍe śrīmad-bhāgavata-māhātmye bhakti-nārada-samāgamo
nāma prathamō 'dhyāyaḥ

dvitīyo 'dhyāyaḥ

nārada uvāca

vṛthā khedāyase bāle aho cintāturā katham /
śrī-kṛṣṇa-caraṇāmbhojam smara duḥkham gamiṣyati //1//
draupadī ca paritrātā yena kaurava-kaśmalāt /
pālītā gopa-sundaryāḥ sa kṛṣṇaḥ kvāpi no gataḥ //2//
tvam tu bhakte priyā tasya satatam prāṇato 'dhikā /
tvayāhūtas tu bhagavān yāti nīca-grheṣv api //3//
satyādi-tri-yuge bodha-vairāgyau mukti-sādhakau /
kalau tu kevalam bhaktir brahma-sāyujya-kāriṇī //4//
iti niścitya cid-rūpaḥ sad-rūpām tvām sasarja ha /
paramānada-cin-mūrṭiḥ sundarīm kṛṣṇa-vallabhām //5//
baddhvāñjalim tvayā pṛṣṭam kim karomīti caikadā /
tvām tadājñāpayat kṛṣṇo mad-bhaktān poṣayeti ca //6//
aṅgī-kṛtam tvayā tad vai prasanno 'bhūd dharis tadā /
muktim dāsīm dadau tubhyam jñāna-vairāgyakāv imau //7//
poṣaṇam svena rūpeṇa vaikuṅṭhe tvam karoṣi ca /
bhūmau bhakti-vipoṣāya chāyā-rūpam tvayā kṛtam //8//
muktim jñānam viraktim ca saha kṛtvā gatā bhuvi /
kṛtādi-dvāparasyāntam mahānandena samsthitā //9//
kalau muktiḥ kṣayam prāptā pākhaṇḍāmaya-pīḍitā /
tvad-ājñāyā gatā śighram vaikuṅṭham punar eva sā //10//
smṛtā tvayāpi cātraiva muktir āyāti yāti ca /
putrī-kṛtya tvayemau ca pārśve svasyaiva rakṣitau //11//
upekṣataḥ kalau mandau vṛddhau jātau sutau tava /
tathāpi cintām muñca tvam upāyam cintayāmy aham //12//
kalinā sadṛśaḥ ko 'pi yugo nāsti varānane /
tasmiṃs tvām sthāpayiṣyāmi gehe gehe jane jane //13//
anya-dharmāms tiras kṛtya puras kṛtya mahotsavān /
tadā nāham harer dāso loke tvām na pravartaye //14//
tad-anvitās ca ye jīvā bhaviṣyanti kalāv iha /
pāpino 'pi gamiṣyanti nirbhayāḥ¹⁸ kṛṣṇa-mandiram //15//
yeṣāṃ citte vased bhaktiḥ sarvadā prema-rūpiṇī /
na te paśyanti kīnāśam svapne 'py amala-mūrtayaḥ //16//
na preto na piśāco vā rākṣaso vāsuro 'pi vā /
bhakti-yukta-manaskānām sparśane na prabhur bhavet //17//
na tapobhir na vedaiś ca na jñānenāpi karmaṇā /
harir hi sādhyate bhaktyā pramānam tatra gopikāḥ //18//
nrṇām janma-sahasreṇa bhaktau prītir hi jāyate /
kalau bhaktiḥ kalau bhaktir bhaktyā kṛṣṇaḥ puraḥ sthitaḥ //19//
bhokti-droha-karā ye ca te sīdanti jagat-traye /
durvāsā duḥkham āpannaḥ purā bhakti-vinindakaḥ //20//

¹⁸ nirbhayam iti pāṭhaḥ

alam vratair alam tirthair alam yogair alam makhaiḥ /
alam jñāna-kathā-lāpair bhaktir ekaiva muktidā //21//

sūta uvāca
iti nārada-nirṇītam sva-māhātmyam niśamya sā /
sarvāṅga-puṣṭi-samyuktā nāradaṁ vākyam abravīt //22//

śrī-bhaktir uvāca
aho nārada dhanyo 'si prītis te mayi niścalā /
na kadācid vimuñcāmi citte sthāsyāmi sarvadā //23//
krpālunā tvayā sādho mad-bādhā dhvaṁsitā kṣaṇāt /
putrayoś cetanā nāsti tato bodhaya bodhaya //24//

sūta uvāca
tasyā vacaḥ samākarṇya kārūṇyam nārado gataḥ /
tayo bodhanam ārebhe karāgreṇa vimardayan //25//
mukham samyojya karṇānte śabdā uccaiḥ samuccaran /
jñāna prabudhyatām śighram re vairāgya prabudhyatām //26//
veda-vedānta-ghoṣaiś ca gītā-pāṭhair muhur muhuḥ /
bodhyamānau tadā tena kathāncic cotthitau balāt //27//
netrair anavalokantau jṛmbhantau sālasāv ubhau /
bakavat patitau prāyaḥ śuṣka-kāṣṭha-samāṅgakau //28//
kṣut-kṣāmau tau nirikṣyaiva punaḥ svāpa-parāyaṇau /
ṛṣiś cintāparo jātaḥ kim vidheyam mayeti ca //29//
aho nidrā katham yāti vṛddhatvam ca mahattaram /
cintayann iti govindam smārayām āsa bhārgava //30//
vyoma-vāṇī tadaivābhūn mā ṛṣe khidyatām iti /
udyamaḥ sa-phalas te tu bhaviṣyati na saṁśayaḥ //31//
etad-artham tu sat-karma surarṣe tvam samācara /
tat te karmābhidhāsyanti sādhaveḥ sādhu-bhūṣaṇāḥ //32//
sat-karmaṇi kṛte tasmin sanidrā vṛddhatānayoḥ /
gamiṣyati kṣaṇād bhaktiḥ sarvataḥ prasariṣyati //33//
ity ākāśa-vacaḥ spaṣṭam tat sarvair api viśrutam /
nārado vismayam lebhe nedaṁ jñātam iti bruvan //34//

nārada uvāca
anayākāśa-vāṇyā 'pi gopyatvena nirūpitam /
kim vā tat sādhanam kāryam yena kāryam bhavet tayoḥ //35//
kva bhaviṣyanti santas te katham dāsyanti sādhanam /
mayātra kim prakartavyam yad uktaṁ vyoma-bhāṣayā //36//

sūta uvāca
tatra tāv api saṁsthāpya nirgato nārado muniḥ /
tirtham tirtham viniṣkramya pṛcchan mārga muniśvarān //37//
vṛtāntaḥ śrūyate sarvaiḥ kimcin niścītya nocyate /

asādhyam̐ kecana procur durjñeyam̐ iti cāpare //38//
mūki bhūtās tathānye tu kriyantas tu palāyitāḥ /
hāhākāro mahān asīt trailokye vismayāvahaḥ //39//
veda-vedānta-ghoṣais ca gītā-pāṭhair vibodhitam /
bhakti-jñāna-virāgāṇām̐ nodatiṣṭhat trikam̐ yadā //40//
upāyo nāparo 'stīti karṇe karṇe 'japañ janāḥ /
yoginā nāradenāpi svayam̐ na jñāyate tu yat //41//
tat katham̐ śakyate vaktum̐ itarair iha mānuṣaiḥ /
evam̐ ṛṣi-gaṇaiḥ prṣṭair̐ nirnīyoktum̐ durāsadam̐ //42//
tataś cintāturaḥ so 'tha badarī-vanam̐ āgataḥ /
tapaś carāmi cātreti tad-artham̐ kṛta-niścayaḥ //43//
tāvad dadarśa purataḥ sanakādīn muniśvarān /
koṭi-sūrya-samābhāsān uvāca muni-sattamaḥ //44//

nārada uvāca

idānīm̐ bhūri-bhāgyena bhavadbhiḥ saṅgamaḥ sthitaḥ /
kumārā vadatām̐¹⁹ śīghram̐ kṛpām̐ kṛtvā manopari //45//
bhavanto yoginaḥ sarve buddhimanto bahu-śravāḥ²⁰ /
pañca-hāyana-samyuktāḥ pūrveṣām̐ api pūrvajāḥ //46//
sadā vaikuṇṭha-nilayā hari-kīrtana-tat-parāḥ /
līlāmṛta-rasonmattāḥ kathā-mātraika-jīvinaḥ //47//
hariḥ śaraṇam̐ eva hi nityam̐ yeṣām̐ mukhe vacaḥ /
ataḥ kāla-samādiṣṭā jarā yuṣmān na bād hate //48//
yeṣām̐ bhrū-bhaṅga-mātreṇa dvāra-pālau hareḥ purā /
bhūmau nipatitau sadyo yat-kṛpātaḥ param̐ gatau //49//
aho bhāgyasya yogena darśanam̐ bhavatām̐ iha /
anugrahas tu kartavyo mayi dīne dayāparaiḥ //50//
aśarīra-giroktaḥ yat tat kim̐ sādhanam̐ ucyatām̐ /
anuṣṭheyam̐ katham̐ tāvat prabruvantu savistaram̐ //51//
bhakti-jñāna-virāgāṇām̐ sukham̐ utpadyate katham̐ /
sthāpanam̐ sarva-varṇeṣu prema-pūrvam̐ prayatnataḥ //52//

kumārā ūcuḥ

mā cintām̐ kuru devarṣe harṣam̐ citte samāvaha /
upāyaḥ sukha-sādhyā 'tra vartate pūrva eva hi //53//
aho nārada dhanyo 'si viraktānām̐ śiromaṇiḥ /
sadā śrī-kṛṣṇa-dāsānām̐ agrāṇīr̐ yoga-bhāskarāḥ //54//
tvayi citram̐ na mantavyam̐ bhakty-artham̐ anuvartini /
ghaṭate kṛṣṇa-dāsasya bhakteḥ sthāpanatā sadā //55//
ṛṣibhir bahvo loke panthānaḥ prakāṭi kṛtaḥ /
śrama-sādhyāś ca te sarve prāyaḥ svarga-phala-pradāḥ //56//
vaikuṇṭha-sādhaḥ panthāḥ sa tu gopyo hi vartate /

¹⁹ bruvatām̐ iti pāṭhaḥ

²⁰ bahu-śrutā iti pāṭhaḥ

tasyopadeṣṭā puruṣaḥ prāyo bhāgyena labhyate //57//
sat-karma tava nirdiṣṭam vyoma-vācā tu yat purā /
tad ucyate śṛṅṣvādya sthira-cittaḥ prasanna-dhīḥ //58//
dravya-yajñās tapo-yajñā yoga-yajñās tathāpare /
svādhyāya-jñāna-yajñās ca te tu karma-visūcakāḥ //59//
sat-karma sūcako nūnam jñāna-yajñaḥ smrto budhaiḥ /
śrīmad-bhāgavatālāpaḥ sa tu gītaḥ śukādibhiḥ //60//
bhakti-jñāna-virāgāṇām tad-ghoṣeṇa balam mahat /
brajīṣyati dvayoḥ kaṣṭam sukham bhakter bhaviṣyati //61//
pralayaṁ hi gamiṣyanti śrīmad-bhāgavata-dhvaneḥ /
kali-doṣā²¹ ime sarve simha-śabdād vṛkā iva //62//
jñāna-vairāgya-samyuktā bhaktiḥ prema-rasāvahā /
prati-geham prati-janam tataḥ krīḍām kariṣyati //63//

nārada uvāca
veda-vedānta-ghoṣaiś ca gītā-pāṭhair prabodhitam /
bhakti-jñāna-virāgāṇām nodatiṣṭhat trikam yadā //64//
śrīmad-bhāgavatālāpāt tat katham bodham eṣyati /
tat-kathāsu tu vedārthaḥ śloke śloke pade pade //65//
chindantu saṁsayam hy enam bhavanto 'mogha-darśanāḥ /
vilambo nātra kartavyaḥ śaraṇāgata-vatsalāḥ //66//

kumārā ūcuh
vedopaniṣadām sārāj jātā bhāgavatī kathā /
aty-uttamā tato bhāti pṛthag-bhūtā phalonnatiḥ²² //67//
āmūlāgram rasas tiṣṭhann āste na khādāte²³ yathā /
saṁbhūya sa pṛthag-bhūtaḥ phale viśva-manoharaḥ //68//
yathā dugdhe sthitam sarpir na khādāyopakalpate²⁴ /
pṛthag-bhūtam hi tad divyam²⁵ devānām rasa-varadhanam //69//
ikṣūṇām api madhyāntam śarkarā vyāpya tiṣṭhati /
pṛthag-bhūtā ca sā miṣṭā tathā bhāgavatī kathā //70//
idaṁ bhāgavataṁ nāma purāṇam brahma-saṁmitam /
bhakti-jñāna-virāgāṇām sthāpanāya prakāśitam //71//
vedānta-veda-susnāte gītāya api kartari /
paritāpavati vyāse muhyaty ajñāna-sāgare //72//
tadā tvayā purā proktaṁ catuḥ-śloka-samanvitam /
tadīya-śravaṇāt sadyo nirbādho bādarāyaṇaḥ //73//
tatra te vismayaḥ kena yataḥ praśna-karo bhavān /
śrīmad-bhāgavata-śrave²⁶ śoka-duḥkha-vināśanam //74//

²¹ kali-doṣeti pāṭhaḥ

²² phalākṛtir iti pāṭhaḥ

²³ syādata iti pāṭhaḥ

²⁴ khādāyopakalpata iti pāṭhaḥ

²⁵ gavyam iti pāṭhaḥ

nārada uvāca

yad darśanam ca vinihanty aśubhāni sadyaḥ śreyas tanoti bhava-duḥkha-davārditānām /
niḥśeṣa-śeṣa-mukha-gīta-kathaikapānāḥ prema-prakāśa-kṛtaye śaraṇam gato 'smi //75//
bhāgyodayena bahu-janma-samarjitena sat-saṅgamam ca labhate puruṣo yadā vai /
ajñāna-hetu-kṛta-moha-madāndha-kāra-nāśanam vidhāya hi tadodayate vivekaḥ //76//

iti śrī-padma-purāṇe uttara-khaṇḍe śrīmad-bhāgavata-māhātmye bhakti-kumāra-nārada-
samvādo nāma dvitīyo'dhyāyaḥ

ṭṛtīyo 'dhyāyaḥ

nārada uvāca

jñāna-yajñam kariṣyāmi śuka-śāstra-kathojjvalam /
bhakti-jñāna-virāgāṇām sthāpanārtham prayatnataḥ //1//
yatra kāryo mayā yajñāḥ sthalam tad vācyatām iha /
mahimā śuka-śāstrasya vaktavyo veda-pāragaiḥ //2//
kiyadbhir divasaiḥ śrāvya śrīmad-bhāgavatī kathā /
ko vidhas tatra kartavyo mamedam vadatām²⁷ itaḥ //3//

kumārā ūcuḥ

śṛṇu nārada vakṣyāmo vinamrāya vivekine /
gaṅgā-dvāra-samīpe tu taṭam ānanda-nāmakam //4//
nānā-ṛṣi-gaṇair juṣtam deva-siddha-niṣevitam /
nānā-taru-latā-kīrṇam nava-komala-vālukam //5//
ramyam ekānta-deśa-stham haima-padma-suśobhitam²⁸ /
yat-samīpa-stha-jīvanām vairam cetasi na sthitam //6//
jñāna-yajñas tvayā tatra kartavyo hy apraytnataḥ /
apūrvā rasa-rūpā ca kathā tatra bhaviṣyati //7//
puraḥ-stham nirbalaṁ caiva jarā-jīrṇam kalevaram²⁹ /
tad dvayam ca puras kṛtya bhaktis tatra gamiṣyati³⁰ //8//
yatra bhāgavatī vārtā tatra bhakty-ādikaṁ vrajet /
kathā-śabdaṁ samākarṇya tat trikaṁ taruṇāyate //9//

sūta uvāca

evam uktvā kumārās te nāradena samam tataḥ /
gaṅgā-taṭam samājagmuḥ kathā-pānāya satvarāḥ //10//
yadā yātās taṭam te tu tadā kolāhalo 'py abhūt /

²⁶ śravyam iti pāṭhaḥ

²⁷ bruvatām iti pāṭhaḥ

²⁸ hema-padma-susaurabham iti pāṭhaḥ

²⁹ jarā-jīrṇa-kalevaram iti pāṭhaḥ

³⁰ āgamiṣyatīti pāṭhaḥ

bhūr-loke deva-loke ca brahma-loke tathaiva ca //11//
 śrī-bhāgavata-pīyūṣa-pānāya rasa-lampātāḥ /
 dhāvanto 'py āyayuḥ sarve prathamam ye ca vaiṣṇavāḥ //12//
 bhṛgur vasiṣṭhaś cyavanaś ca gautamo medhātithir devala-devarātau /
 rāmas tathā gādhisutaś ca śākalo mṛkaṇḍa-putro 'trija-pippalādāḥ //13//
 yogeśvarā vyāsa-parāśarau ca chāyā-śuko jājali-jahnu-mukhyāḥ /
 sarve 'py amī muni-gaṇāḥ saha-putra-śiṣyāḥ sva-strībhīr āyayur ati-praṇayena yuktaḥ //14//
 vedāntāni ca vedāś ca mantrās tantrāḥ sa-mūrtayaḥ /
 daśa-sapta-purāṇāni ṣaṭ-śāstrāṇi tathāyayuḥ //15//
 gaṅgādyāḥ saritas tatra puṣkarādi-sarāmsi ca /
 kṣetrāṇi ca diśaḥ sarvā daṇḍakādi-vanāni ca //16//
 nagādayo yayus tatra deva-gandharva-kinnarāḥ³¹ /
 gurutvāt tatra nāyāntān bhṛguḥ sambodhya cānayat //17//
 dikṣitā nāradenātha dattam āsanam uttamam /
 kumārā vanditāḥ sarvair niṣeduḥ kṛṣṇa-tat-parāḥ //18//
 vaiṣṇavāś ca viraktāś ca nyāsino brahma-cāriṇaḥ /
 mukhya-bhāge sthitāś te ca tad-agre nāradaḥ sthitaḥ //19//
 eka-bhāge ṛṣi-gaṇāś tad-anyatra divaikasaḥ /
 vedopaniṣado 'nyatra tīrthāny atra striyo 'nyataḥ //20//
 jaya-śabdo namaḥ-śabdaḥ śankha-śabdāś tathaiva ca /
 cūrṇa-lājā-prasūnānām nikṣepaḥ sumahān abhūt //21//
 vimānāni samārudya kiyanto deva-nāyakāḥ /
 kalpa-vṛkṣa-prasūnāni³² sarvāms tatra samākiran //22//

sūta uvāca

evam teṣv eka-citteṣu śrīmad-bhāgavatasya ca /
 mähātmyam ūcire spaṣṭam nārādāya mahātmane //23//

kumārā ūcuḥ

atha te sampravakṣyāmo mahimā śuka-śāstra-jaḥ /
 yasya śravaṇa-mātreṇa muktiḥ kara-tale sthitā //24//
 sadā sevyā sadā sevyā śrīmad-bhāgavatī kathā /
 yasyāḥ śravaṇa-mātreṇa hariś cittam samāśrayet //25//
 grantho 'yam aṣṭādaśa-sāhasro dvādaśa-skandha-sammitaḥ /
 parīkṣic-chuka-samvādaḥ śṛṇu bhāgavataḥ ca tat //26//
 tāvat saṁsāra-cakre 'smin bhramate 'jñānataḥ pumān /
 yāvat karṇa-gatā nāsti śuka-sāstra-kathā kṣaṇam //27//
 kim śrutair bahubhiḥ śāstraiḥ purāṇaiś ca bhramāvahaiḥ /
 ekaḥ bhāgavataḥ śāstraḥ mukti-dānena garjati //28//
 kathā bhāgavatasyaṁpi nityam bhavati yad grhe /
 tad grham tīrtha-rūpaḥ hi vasatām pāpa-nāśanam //29//
 aśva-medha-sahasrāṇi vājapeya-śatāni ca /

³¹ deva-gandharva-dānavā iti pāṭhaḥ

³² kalpa-vṛkṣa-prasūnais tām iti pāṭhaḥ

śuka-śāstra-kathāyās ca kalām nārhanti ṣoḍaśīm //30//
 tāvat pāpāni dehe 'smin nivasanti tapodhanāḥ /
 yāvan na śrūyate samyak śrīmad-bhāgavatam naraiḥ //31//
 na gaṅgā na gayā kāśī puṣkaram na prayāgakam /
 śūka-śāstra-kathāyās ca phalena samatām nayet //32//
 ślokārdham śloka-pādam vā nityam bhāgavatodbhavam /
 paṭhasva sva-mukhenaiva yadīcchasi parām gatim //33//
 vedādir veda-mātā ca pauruṣam sūktam eva ca /
 trayī bhāgavatam caiva dvādaśākṣara eva ca //34//
 dvādaśātmā prayāgās ca kālah saṁvatsarātmakaḥ /
 brāhmaṇās cāgnihotraṁ ca surabhir dvādaśī-kathā³³ //35//
 tulasī ca vasantaś ca puruṣottama eva ca /
 eteṣām tattvataḥ prājñair na pṛthag-bhāva iṣyate //36//
 yaś ca bhāgavatam śāstram vācayed arthato 'niśam /
 janma-koṭi-kṛtam pāpam naśyante nātra saṁśayaḥ //37//
 ślokārdham śloka-pādam vā paṭhed bhāgavatam ca yaḥ /
 nityam puṇyam avāpnoti rājasūyāśvamedhayoḥ //38//
 uktaṁ bhāgavatam nityam kṛtam ca hari-cintanam /
 tulasī-poṣaṇam caiva dhenūnām sevnam samam //39//
 anta-kāle tu yenaiva śrūyate śuka-śāstra-vāk /
 prītyā tasyaiva vaikuṅṭham govindo 'pi prayacchati //40//
 hema-simha-yutam caitad vaiṣṇavāya dadāti ca /
 kṛṣṇena saha sāyujyam sa pumām labhate dhruvam //41//
 ājanma-mātram api yena śāthena kiṁcic cittam vidhāya śuka-śāstra-kathā na pītā /
 cāṇḍālavac ca kharavad bata tena nītam mithyā sva-janma janani-jani-duḥkha-bhājā //42//
 jīvac chavo nigaditaḥ sa tu pāpa-karmā yena
 śrutam śuka-kathā-vacanam na kiṁcit /
 dhik tam naram paśu-samam bhuvi bhāra-rūpam
 evam vadanti divi deva-saroja-mukhyāḥ³⁴ //43//
 durlabhaiva kathā loke śrīmad-bhāgavatodbhavā /
 koṭi-janma-samutthana puṇyenaiva tu labhyate //44//
 tena yoga-nidhe dhīman śrotavyā sā prayatnataḥ /
 dinānām niyamo nāsti sarvadā śravaṇam matam //45//
 satyena brahma-caryena sarvadā śravaṇam matam /
 aśakyatvāt kalau bodhyo viśeṣo 'tra śukājñayā //46//
 mano-vṛtti-jayaś caiva niyamācaraṇam tathā /
 dīkṣām kartum aśakyatvāt saptāha-śravaṇam matam //47//
 śraddhātaḥ śravaṇe nityam māghe tāvad dhi yat phalam /
 tat phalam śuka-devena saptāha-śravaṇe kṛtam //48//
 manasaś cājayād rogāt pumsām ca caivāyusaḥ kṣayāt /
 kaler doṣa-bahutvāc ca saptāha-śravaṇam matam //49//
 yat phalam nāsti tapasā na yogena samādhinā /

³³ dvādaśī tatheti pāṭhaḥ

³⁴ deva-samāja-mukhyā iti kvacit

anāyāsena tat sarvaṁ saptāha-śravaṇe labhet //50//
yajñād garjati saptāhaḥ saptāho garjati vratāt /
tapaso garjati proccais tīrthān nityaṁ hi garjati //51//
yogād garjati saptāho dhyānāj jñānāc ca garjati /
kiṁ brūmo garjanaṁ tasya re re garjati garjati //52//

śaunaka uvāca
sāścaryam etat kathitaṁ kathānakam jñānādi-dharmān vigaṇayya sāmpratam /
niḥśreyase bhāgavataṁ purāṇam jātam kuto yoga-vidādi-sūcakam //53//

sūta uvāca
yadā kṛṣṇo dharām tyaktvā sva-padam gantum udyataḥ /
ekādaśam pariśrutyāpy uddhavo vākyam abravīt //54//

uddhava uvāca
tvam tu yāsyaḥ govinda bhakta-kāryaṁ vidhāya ca /
mac-citto mahatī cintā tām śrutvā sukham āvaha //55//
āgato 'yam kalir ghoro bhaviṣyanti punaḥ khalāḥ /
tat-saṅgenaiva santo 'pi gamiṣyanty ugratām yadā //56//
tadā bhāravatī bhūmir go-rūpeyaṁ kam āśrayet /
anyo na dr̥ṣyate trātā tvattaḥ kamala-locana //57//
ataḥ satsu dayām kṛtvā bhakta-vatsala mā vraja /
bhaktārthaṁ saguṇo jāto nirākāro 'pi cin-mayaḥ //58//
tvad-viyogena te bhaktāḥ kathaṁ sthāsyanti bhū-tale /
nirguṇopāsane kaṣṭam ataḥ kiṁcid vicāraya //59//

ity uddhava-vacaḥ śrutvā prabhāse 'cintayad dhariḥ /
bhaktāvalambanārthāya kiṁ vidheyam mayeti ca //60//
svakīyaṁ yad bhavet tejas tac ca bhāgavate 'dadhāt /
tirodhāya praviṣṭo 'yam śrīmad-bhāgavatārṇavam //61//
teneyaṁ vān-mayī mūrṭiḥ pratyakṣā vartate hareḥ /
sevanāc chravaṇāt pāṭhād darśanāt pāpa-nāsinī //62//
saptāha-śravaṇam tena sarvebhyo 'py adhikam kṛtam /
sādhanāni tīras kṛtya kalau dharmo 'yam īritaḥ //63//
duḥkha-dāridya-daurbhāgya-pāpa-prakṣālanāya ca /
kāma-krodha-jayārtham hi kalau dharmo 'yam īritaḥ //64//
anyathā vaiṣṇavī māyā devair api sudustyajā /
katham tyājyā bhavet pumbhiḥ saptāho 'taḥ prakīrtitaḥ //65//

sūta uvāca
evaṁ nagāha-śravaṇoru-dharme prakāśyamāne ṛṣibhiḥ sabhāyām /
āścaryam ekaṁ samabhūt tadānīm tad ucyate saṁśṛṇu śaunaka tvam //66//
bhaktiḥ sutau tau taruṇau gr̥hītvā premaika-rūpā sahasāvīr-āsīt /
śrī-kṛṣṇa govinda hare murāre nātheti nāmāni muhur vadantī //67//
tām cāgatām bhāgavatārtha-bhūṣām sucāru-veṣām dadṛṣuḥ sadasyāḥ /

katham praviṣṭā katham āgateyaṁ madhyaṁ munīnām iti tarkayantaḥ //68//
ūcuḥ kumārā vacanaṁ tadānīm kathārthato niṣpatitādhuneyam /
evaṁ giraḥ sā sasutā niśamya sanat-kumāraṁ nijagāda namrā //69//

bhaktir uvāca
bhavadbhir adyaiva kṛtāsmi puṣṭā kali-pranaṣṭāpi kathā-rasena /
kvāhaṁ tu tiṣṭhāmy adhunā bruvantu brāhmā idam tām giram ūcire te //70//

bhakteṣu govinda-sarūpa-kartrī premaika-dhartrī bhava-roga-hantrī /
sa tvam ca tiṣṭhasva sudhairya-saṁśrayā nirantaram vaiṣṇava-mānasāni //71//
tato 'pi doṣaḥ kalijā ime tvām draṣṭum na śaktāḥ prabhavo 'pi loke /
evaṁ tadājñāvasare 'pi bhaktis tadā niṣaṅṅā hari-dāsa-citte //72//
sakala-bhuvana-madhye nirdhanās te 'pi dhanyā
nivasati hr̥di yeṣāṁ śrī-harer bhaktir ekā /
harir api nija-lokaṁ sarvathāto vihāya
praviśati hr̥di teṣāṁ bhakti-sūtropnaddhaḥ //73//
brūmo 'dya te kim adhikaṁ mahimānam evaṁ
brahmātmakasya bhuvi bhāgavatābhidhasya /
yat saṁśrayān nigadite labhate suvaktā śrotāpi
kṛṣṇa-samatām alam anya-dharmaḥ //74//

iti śrī-padma-purāṇe uttara-khaṇḍe śrīmad-bhāgavata-māhātmye bhakti-kaṣṭa-nivartanaṁ
nāma tṛtīyo'dhyāyaḥ

caturtho 'dhyāyaḥ

sūta uvāca
atha vaiṣṇava-citteṣu dṛṣṭvā bhaktim alaukikīm /
nija-lokaṁ parityajya bhagavān bhakta-vatsalaḥ //1//
vana-mālī ghana-śyāmaḥ pīta-vāsā manoharaḥ /
kāñcī-kalāpa-rucirollasan mukuṭa-kunḍalaḥ //2//
tri-bhaṅga-lalitaś cāru-kaustubhena virājitaḥ /
koṭi-manmatha-lāvaṇyo hari-candana-carcitaḥ //3//
paramānanda-cin-mūrtir madhuro muralī-dharaḥ /
āviveśa sva-bhaktānām hr̥dayāny amalāni ca //4//
vaikuṅṭha-vāsino ye ca vaiṣṇavā uddhavādayaḥ /
tat-kathā-śravaṇārtham te gūḍa-rūpeṇa saṁsthitāḥ //5//
tadā jaya-jayārāvo rasa-puṣṭir alaukikī /
cūrṇa-prasūna-vṛṣṭiś ca muhuḥ śaṅkha-ravo 'py abhūt //6//
tat-sabhā-saṁsthitānām ca deha-gehātma-vismṛtiḥ /
dṛṣṭvā ca tan-mayāvasthām nārado vākyam abravīt //7//

alaukiko 'yaṁ mahimā munīśvaraḥ saptāha-janyo 'dya vilokito mayā /
mūdhāḥ śaṭhā ye paśu-pakṣiṇo 'tra sarve 'pi niṣpāpatamā bhavanti //8//

ato nṛ-loke nanu nāsti kiñcic cittasya śodhāya kalau pavitram /
agaugha-vidhvaṁsa-karam tathaiva kathā-samānam bhuvi nāsti cānyat //9//
ke ke viśudhyanti vadantu mahyaṁ saptāha-yajñena kathāmayena /
krpālubhir loka-hitam vicārya prakāśitaḥ ko 'pi navīna-mārgaḥ //10//

kumārā ūcuḥ

ye mānavāḥ pāpa-kṛtās tu sarvadā sadā durācara-ratā vimārga-gāḥ /
krodhāgni-dagdhāḥ kuṭilās ca kāmināḥ saptāha-yajñena kalau punanti te //11//
satyena hīnāḥ pitṛ-māṭṛ-dūṣakās tṛṣṇākulās cāśrama-dharma-varjitāḥ /
ye dāmbhikā matsariṇo 'pi himsakāḥ saptāha-yajñena kalau punanti te //12//
pañcogra-pāpās chala-chadma-kāriṇāḥ krūrāḥ piśācā iva nirdayās ca ye /
brahma-svapustā vyabhicāra-kāriṇāḥ saptāha-yajñena kalau punanti te //13//
kāyena vācā manasāpi pātakam nityam prakurvanti śathā haṭhena ye /
parasva-pustā malinā durāśayāḥ saptāha-yajñena kalau punanti te //14//
atra te kirtayiṣyāma itihāsam purātanam /
yasya śravaṇa-mātreṇa pāpa-hāniḥ prajāyate //15//
tuṅgabhadrā-taṭe pūrvam abhūt tanum uttamam /
yatra varṇāḥ sva-dharmaṇa satya-sat-karma-tat-parāḥ //16//
ātma-devaḥ pure tasmin sarva-veda-viśāradaḥ /
śrauta-smārteṣu niṣṇāto dvitīya iva bhāskaraḥ //17//
bhikṣuko cittavān loke tat-priyā dhundhulī smṛtā /
sva-vākya-sthāpikā nityam sundarī sukulodbhavā //18//
loka-vārtā-ratā krūrā prayaśo bahu-jalpikā /
śūrā ca gṛha-kṛtyeṣu kṛpaṇā kalaha-priyā //19//
evam nivasatoḥ premṇā dampatyo ramamāṇayoḥ /
arthāḥ kāmās tayor āsan na sukhāya gṛhādikam //20//
paścād dharmāḥ samārabdhās tābhyām santāna-hetave /
go-bhū-hiraṇya-vāsāmsi dīnebhyo yacchataḥ sadā //21//
dhanārdham dharmamātreṇa tābhyām nītam tathāpi ca /
na putro nāpi vā putrī tatas cintāturo bhṛṣam //22//
ekadā sa dvijo duḥkhād gṛham tyaktvā vanam gataḥ /
madhyāhne tṛṣito jātas tadāgam samupeyivān //23//
pītvā jalam viṣaṇṇas tu prajā-duḥkhena karṣitaḥ /
muhūrtād api tatraiva samnyāsī kaścid āgataḥ //24//
drṣtvā pīta-jalam tam tu vipro yātas tad-antikam /
nātvā ca pādayos tasya niḥśvasan samsthitāḥ puraḥ //25//

yatir uvāca

katham rodiṣi vipra tvaṁ kā te cintā baliyāsī /
vada tvaṁ satvaram mahyaṁ svasya duḥkhasya kāraṇam //26//

brāhmaṇa uvāca

kiṁ bravīmi ṛṣe duḥkham pūrva-pāpena samcitam /
madiyāḥ pūrvajāḥ toyam kavosṇam upabhuñjate //27//
mad-dattam naiva gṛhnanti prītyā devā dvijātayaḥ /

prajā-duḥkhena śūnyo 'ham prāṇāms tyaktum ihāgataḥ //28//
dhig jīvitam prajā-hīnam dhig gṛham ca prajāṁ vinā /
dhig dhanam cānapatyasya dhik kulam santatim vinā //29//
pālyate yā mayā dhenuḥ sā vandhyā sarvathā bhavet /
yo mayā ropito vṛkṣaḥ so 'pi vandhyatvam āśrayet //30//
yat phalam mad-gṛhāyātam tac ca śīghram viśuśyati /
nirbhāgyānapatyasya kim ato jīvitena me //31//

ity uktvā sa rurodoccais tat-pārśvam duḥkha-pīḍitaḥ /
tadā tasya yateś citte karuṇābhūt garīyasī //32//
tad-bhālākṣara-mālām ca vācayām āsa yogavān /
sarvam jñātvā yatīḥ paścād vipram ūce savistaram //33//

yatir uvāca
muñcājñānam prajā-rūpaṁ baliṣṭhā karmaṇo gatiḥ /
vivekaṁ tu samāsādy tyaja samśāra-vāsanām //34//
śṛṇu vipra mayā te 'dya prārabdham tu vilokitam /
sapta-janmāvadhi tava putro naiva ca naiva ca //35//
samtateḥ sagaro duḥkham avāpāṅgaḥ purā tathā /
re muñcādy kuṭumbāśām samnyāse sarvathā sukham //36//

brāhmaṇa uvāca
vivekena bhavet kim me putram dehi balād api /
no cet tyajāmy aham prāṇāms tvad-agre śoka-mūrcchitaḥ //37//
putrādi-sukha-hīno 'yam samnyāsaḥ śuśka eva hi /
gṛhasthaḥ saraso loke putra-pautra-samanivitaḥ //38//

iti viprāgraham dṛṣṭvā prābravīt sa tapo-dhanaḥ /
citraketur gataḥ kaṣṭam vidhi-lekhāvimārjanāt //39//
na yāsyasi sukham putrād yathā daiva-hatodyamaḥ /
ato haṭhena yukto 'si hy arthinam kim vadāmy aham //40//
tasyāgraham samālokya phalam ekam sa dattavān /
idam bhakṣaya patnyā tvam tataḥ putro bhaviṣyati //41//
satyam śaucam dayā dānam eka-bhaktam tu bhojanam /
varṣāvadhi striyā kāryam tena putro 'tinirmalaḥ //42//
evam uktvā yayau yogī vipras tu gṛham āgataḥ /
patnyāḥ pāṅau phalam dattvā svayam yātas tu kutrācit //43//
taruṇī kuṭilā tasya sakhy-agre ruroda ha /
aho cintā mamotpannā phalam cāham na bhakṣaye //44//
phala-bhakṣyeṇa garbhaḥ syād garbheṇodara-vṛddhitā /
sv-alpa-bhakṣyam tato 'saktir gṛha-kāryam katham bhavet //45//
daivād dhātī vrajed grāme palāyed garbhiṇī katham /
śukavan nivased garbhas tam kukṣeḥ katham utsṛjet //46//
tiryak ced āgato garbhas tadā me maraṇam bhavet /
prasūtau dāruṇam duḥkham sukumārī katham sahe //47//

mandāyām mayi sarvasvaṁ nanāndā saṁharet tadā /
 satya-śaucādi-niyamo durārādhyah sa dṛśyate //48//
 lālāne pālāne duḥkhaṁ prasūtāyāś ca vartate /
 vandhyā vā vividhā nārī sukhinī ceti me matiḥ //49//
 evaṁ kutarka-yogena tat phalaṁ naiva bhakṣitam /
 patyā pṛṣṭam phalaṁ bhuktaṁ bhuktaṁ ceti tayor īritam //50//
 ekadā bhaginī tasyās tad grhaṁ svecchayāgatā /
 tad-agre kathitaṁ sarvaṁ cinteyaṁ mahatī hi me //51//
 durbalā tena duḥkhena hy anuje karavāṇi kim /
 sābravīn mama garbho 'sti taṁ dāsyāmi prasūtitaḥ //52//
 tāvat kālaṁ sa-garbheva guptā tiṣṭha grhe sukham /
 vittaṁ tvaṁ mat-pater yaccha sa te dāsyati bālakam //53//
 śān-māsiko mṛto bāla iti loko vadiṣyati /
 taṁ bālaṁ poṣayisyāmi nityam āgatya te grhe //54//
 phalam arpaya dhenvai tvaṁ parīkṣārthaṁ tu sāmpratam /
 tat tadācaritaṁ sarvaṁ tathaiva strī-svabhāvataḥ //55//
 atha kālena sā nārī prasūtā bālakam tadā /
 ānīya janako bālaṁ rahasye dhundhulim dadau //56//
 tayā ca kathitaṁ bhartre prasūtaḥ sukham arbhakaḥ /
 lokasya sukham utpannam ātmadeva-prajodayāt //57//
 dadau dānaṁ dvijātibhyo jāta-karma vidhāya ca /
 gīta-vādītra-ghoṣo 'bhūt tad-dvāre bahu //58//
 bhartur agre 'bravid vākyaṁ stanyaṁ nāsti kuce mama /
 anya-stanyena nirdugdhā kathaṁ puṣṇāmi bālakam //59//
 mat-svasāyāḥ³⁵ prasūtāyā mṛto bālakas tu vartate /
 tām ākārya grhe rakṣa sā te 'rbhaṁ poṣayisyati //60//
 patinā tat kṛtaṁ sarvaṁ putra-rakṣaṇa-hetave /
 putrasya dhundhukārīti nāma mātṛā pratiṣṭhitam //61//
 tri-māse nirgate cātha dhenuḥ suṣuve 'rbhakam /
 sarvāṅga-sundaraṁ divyaṁ nirmalaṁ kanaka-prabham //62//
 dṛṣṭvā prasanno vipras tu saṁskārān svayam ādadhe /
 matvāścaryaṁ janāḥ sarve didṛkṣārthaṁ samāgatāḥ //63//
 bhāgyodayo 'dhunā jāta ātma-devasya paśyata /
 dhenvā bālaḥ prasūtas tu deva-rūpīti kautukam //64//
 na jñātaṁ tad rahasyaṁ tu kenāpi vidhi-yogataḥ /
 go-karṇam ca sutam dṛṣṭvā gokarṇam nāma cākarot //65//
 kiyat kālena tau jātau tanayāv ubhau /
 gokarṇo paṇḍito jñānī dhundhukārī mahā-khalaḥ //66//
 snāna-śauca-kriyā-hīno dur-bhaksī krodha-saṁyutaḥ /
 duṣparigraha-kartā ca śavahas tena bhojanaḥ //67//
 coraḥ sarva-jana-dveṣī para-veśma-pradīpikaḥ /
 lālanāyārbhakān dhṛtvā sadyaḥ kūpe niṣātayat //68//
 hīmsakaḥ śāstra-dhārī ca dīnāndhānām prapīdakaḥ /

³⁵ mat-svasuś ceti kvacit

cāṇḍalābhirato nityam pāśa-hastaś ca saṅgataḥ //69//
 tena-veśyā-kusaṅgena paitryam³⁶ cittam tu nāsitam /
 ekadā pitarau tāḍya pātrāṇi svayam āharat //70//
 tat-pitā kṛpaṇaḥ proccair dhana-hīno ruroda ha /
 vandhyatvam tu samīcīnam kuputro duḥkha-dāyakaḥ //71//
 kva tiṣṭhāmi kva gacchāmi ko me duḥkham vyapohayet /
 prāṇāms tyajāmi duḥkhena hā kaṣṭam mama samsthitam //72//
 tadānīm tu samāgatya gokarṇo jñāna-samyutaḥ /
 bodhayām āsa janakam vairāgyam paridarśayan //73//
 asāraḥ khalu saṁsāro duḥkha-rūpī vimohakaḥ /
 sutaḥ kasya dhanam kasya snehavān jvalate 'niśam //74//
 na cendrasya sukham kiṁcin na sukham cakravartinaḥ /
 sukham asti viraktasya muner ekānta-jīvinaḥ //75//
 muñcājñānam prajā-rūpaṁ mohato narake gatiḥ /
 nipatiṣyati deho 'yam sarvam tyaktvā vanam vraja //76//
 tad vākyam tu samākarṇya gantu-kāmaḥ pitābravīt /
 kiṁ kartavyam vane tāta tattvam vada savistaram //77//
 andha-kūpe sneha-pāśair³⁷ baddhaḥ paṅgur aham śaṭhaḥ /
 karmaṇā patito nūnam mām uddhara dayā-nidhe //78//

gokarṇa uvāca
 deho 'sthi-māmsa-rudhire 'bhimatim tyaja tvam
 jāyāsutādiṣu sadā mamatām vimuñca /
 paśyāniśam jagad idam kṣaṇa-bhaṅga-niṣṭham
 vairāgya-rāga-rasiko bhava bhakti-niṣṭhaḥ //79//
 dharmam bhajasva satatam tyaja loka-dharmān
 sevasva sādhu-puruṣāñ jahi kāma-trṣṇām /
 anyasya doṣa-guṇa-cintanam āsu muktvā
 sevā-kathā-rasam aho nitarām piba tvam //80//
 evam sutokti-viśato 'pi gṛham vihāya yāto
 vanam sthira-matir gata-ṣaṣṭi-varṣaḥ /
 yukto harer anudinaṁ paricaryayāsau
 śrī-kṛṣṇam āpa niyatam daśamasya pāṭhāt //81//

iti śrī-padma-purāṇe uttara-khaṇḍe śrīmad-bhāgavata-māhātmye vipra-mokṣo nāma
 caturtho'dhyāyaḥ

pañcama 'dhyāyaḥ

sūta uvāca
 pitary uparate tena janani tāḍitā bhṛṣam /

³⁶ pitryam iti kvacit

³⁷ sneha-pāśe iti kvacit

kva vittam tiṣṭhate brūhi haniṣye lattayā na cet //1//
 iti tad vākya-samtrāsāj jananyā putra-duḥkhataḥ /
 kūpe pātaḥ kṛto rātrau tena sā nidhanam gatā //2//
 gokarṇas tīrtha-yātrārtham nirgato yoga-samsthitaḥ /
 na duḥkham na sukham tasya na vairī nāpi bāndhavaḥ //3//
 dhundhukārī grhe 'tiṣṭhat pañca-panya-vadhū-vṛtaḥ /
 aty-ugra-karma-kartā ca tat-poṣaṇa-vimūḍha-dhīḥ //4//
 ekadā kulaṭās tās tu bhūṣaṇāny abhilipsavaḥ /
 tad-artham nirgato gehāt kāmāndho mṛtyum asmaran //5//
 yatas tataś ca samhṛtya vittam veśma punar gataḥ /
 tābhyo 'yacchat suvastrāṇi bhūṣaṇāni kiyanti ca //6//
 bahu-vitta-cayam dṛṣṭvā rātrau nāryo vicārayan /
 cauryam karoty asau nityam ato rājā grahīṣyati //7//
 vittam hr̥tvā punaś cainam māriṣyati niścitam /
 ato 'rtha-guptaye gūḍham asmābhiḥ kim na hanyate //8//
 nihatyainam grhītvārtham yāsyāmo yatra kutracit /
 iti tā niścayam kṛtvā suptam sambadhya raśmibhiḥ //9//
 pāsām kaṇṭhe nidhāyāsyā tan mṛtyum upacakramuḥ /
 tvaritam na mamārāsau cintā-yuktās tadā 'bhavan //10//
 taptāṅgāra-samūhāmś ca tan-mukhe hi vicikṣipuḥ /
 agni-jvālātiduḥkhena vyākulo nidhanam gataḥ //11//
 tam deham mumucur garte prāyaḥ sāhasikāḥ striyaḥ /
 na jñātam tad rahasyam tu kenāpīdam tathaiva ca //12//
 lokaiḥ pṛṣṭā vadanti sma dūram yātaḥ priyo hi naḥ /
 āgamiṣyati varṣe 'smin vitta-lobha-vikarṣitaḥ //13//
 strīṇām naiva tu viśvāsam duṣṭānām³⁸ kārayed budhaḥ /
 viśvāso yaḥ sthito mūḍhaḥ sa duḥkhaiḥ paribhūyate //14//
 sudhā-mayam vaco yāsām kāmīnām rasa-varadhanam /
 hṛdayam kṣura-dhārābham priyaḥ ko nāma yoṣitām //15//
 samhṛtya vittam tā yātāḥ kulaṭā bahu-bhartṛkāḥ /
 dhundhukārī babhūvātha mahān pretaḥ kukarmataḥ //16//
 vātyārūpa-dharo nityam dhāvan daśa-diśo 'ntaram /
 śītātapa-parikliṣṭo nirāhāraḥ pipāsitaḥ //17//
 na lebhe śaraṇam kutra hā deveti muhur vadan /
 kiyat kālena gokarṇo mṛtam lokād abudhyata //18//
 anātham tam viditvaiva gayā-śrāddham acīkarat /
 yasmimś tīrthe tu samyāti tatra śrāddham avartayat //19//
 evam bhraman sa gokarṇaḥ svapuram samupeyivān /
 rātrau grhāṅgaṇe svaptum āgato lakṣitaḥ paraiḥ //20//
 tatra suptam sa vijñāya dhundhukārī sva-bāndhavam /
 niśithe darśayām āsa mahā-raudrataram vapuḥ //21//
 sakṛn meṣaḥ sakṛd dhasṭi sakṛc ca mahiṣo 'bhavat /

³⁸ mṛtānām iti pāṭhaḥ

sakṛd indraḥ sakṛc cāgniḥ punas ca puruṣo 'bhavat //22//
vaiparītyam dṛṣṭvā gokarṇo dhairya-saṃyutaḥ /
ayaṃ durgatikaḥ ko 'pi niścīyātha tam abravīt //23//

gokarṇa uvāca
kas tvam ugrataro rātrau kuto daśām imām /
kiṃ vā pretaḥ piśāco rākṣaso'sīti śaṃsa naḥ //24//

sūta uvāca
evaṃ pṛṣṭas tadā tena rurodoccaiḥ punaḥ punaḥ /
aśakto vacanoccāre saṃjñā-mātraṃ cakāra ha //25//
tato 'ñjalau jalam kṛtvā gokarṇas tam udīrayat /
tat-sekād gata-pāpo 'sau pravaktum upacakrame //26//

preta uvāca
aham bhrātā tvadīyo 'smi dhundhukārīti nāmataḥ /
svakīyenaiva doṣeṇa brahmatvaṃ nāsitam mayā //27//
karmaṇo nāsti saṃkhyā me mahā-jñāne vivartinaḥ /
lokānām himsakaḥ so 'ham strībhir duḥkhena mārītaḥ //28//
ataḥ pretatvam āpanno durdaśām ca vahāmy aham /
vātā-hāreṇa jīvāmi daivādhīna-phalodayāt //29//
aho bandho kṛpā-sindho bhrātar mām āśu mocaya /
gokarṇo vacanaṃ śrutvā tasmai vākyam athābravīt //30//

gokarṇa uvāca
tvad-arthaṃ tu gayā-piṇḍo mayā datto vidhānataḥ /
tat kathaṃ naiva mukto 'si mamāścaryam idaṃ mahat //31//
gayā-śrāddhān na muktiś ced upāyo nāparas tv iha /
kiṃ vidheyam mayā preta tattvaṃ vada savistaram //32//

preta uvāca
gayā-śrāddha-śatenāpi muktir me na bhaviṣyati /
upāyam aparāṃ kimcit tat vicāraya sāmpratam //33//

iti tad-vākyam ākarṇya gokarṇo vismayam gataḥ /
śata-śrāddhair na mukteś ced asādhyam mocanam tava //34//
idānīm tu nijam sthānam ātiṣṭha preta nirbhayaḥ /
tvan-mukti-sādhakaṃ kimcid ācarīṣye vicārya ca //35//

dhundhukārī nijam sthānam tenādiṣṭas tato gataḥ /
gokarṇas cintayām āsa tām rātrim na tad adhyagāt //36//
prātas tam āgataṃ dṛṣṭvā lokāḥ prītyā samāgatāḥ /
tat sarvaṃ kathitam tena yaj jātam ca yathā niśi //37//
vidvāṃso yoga-niṣṭhās ca jñānino brahma-vādinaḥ /
tan-muktim naiva paśyanti paśyantaḥ śāstra-saṃcayān //38//

tataḥ sarvaiḥ sūrya-vākyam tan-muktau sthāpitam param /
gokarṇaḥ stambhanam cakre sūrya-vegasya vai tadā //39//
tubhyam namo jagat-sākṣin brūhi me mukti-hetukam /
tac chrutvā dūrataḥ sūryaḥ sphuṭam ity abhyabhāṣata //40//
śrīmad-bhāgavatān muktiḥ saptāhe vācanam kuru /
iti sūrya-vacaḥ sarvair dharmarūpam tu viśrutam //41//
sarve 'bruvan prayatnena kartavyam sukaram tv idam /
gokarṇo niścayam kṛtvā vācanārtham pravartitaḥ //42//
tatra samśraṇārthāya deśa-grāmāj janā yuyuh /
paṅgv-andha-vṛddha-mandās ca te 'pi pāpa-kṣayāya vai //43//
samājas tu mahāñjāto deva-vismaya-kāraḥ /
yadaivāsanam āsthāya gokarṇo 'kathayat kathām //44//
sa preto 'pi tadā yātaḥ sthānam paśyann itas tataḥ /
sapta-granthi-yutam tatrāpaśyat kīcakam ucchritam //45//
tan-mūlacchidram āviśya śraṇārtham sthito hy asau /
vātarūpī sthitam kartum aśakto vaṁśam āviśat //46//
vaiṣṇavam brāhmaṇam mukhyam śrotāram parikalpya saḥ /
prathama-skandhataḥ spaṣṭam ākhyānam dhenujo 'karot //47//
dinānte rakṣitā gāthā tadā citram babhūva ha /
vaṁśaika-granthi-bhedo 'bhūt sa-śabdām paśyatām satām //48//
dvitīye 'hni tathā sāyam dvitīya-granthi-bhedanam /
ṛtīye 'hni tathā sāyam ṛtīya-granthi-bhedanam //49//
evam sapta-dinair vaṁśa-sapta-granthi-vidhedanam /
kṛtvāpi dvādaśa-skandha-śraṇāt pretatām jahau //50//
divya-rūpa-dharo jātas tulasī-dāma-maṇḍitaḥ /
pīta-vāsā ghana-śyāmo mukuṭi kuṇḍalānvitaḥ //51//
nanāma bhrātaram sadyo gokarṇam iti cābravīt /
tvayāham mocito bandho kṛpayā preta-kaśmalāt //52//
dhanyā bhāgavatī vārtā preta-pīḍā-vināsinī /
saptāho 'pi tathā dhanyaḥ kṛṣṇa-loka-phala-pradaḥ //53//
kampante sarva-pāpāni saptāha-śraṇe sthite /
asmākam pralayaṁ sadyaḥ kathā ceyam kariṣyati //54//
ārdrām śuṣkam laghu sthūlam vān-manah-karmabhiḥ kṛtam /
śraṇam vidahet pāpam pāvakaḥ samidho yathā //55//
asmin vai bhārate varṣe sūribhir veda-saṁsadi /
akathā-śraṇām pumsām niṣphalam janma kīrtitam //56//
kiṁ mohato rakṣitena supuṣṭena balīyasā /
adhruveṇa śarīreṇa śuka-śāstra-kathām vinā //57//
asthi-stambham snāyu-buddham māmśa-śoṇita-lepitam /
carmāvanaddham durgandham pātram mūtra-puriṣayoḥ //58//
jarā-śoka-vipākārtam roga-mandiram āturam /
duṣpūram durdharam duṣtam sa-doṣam kṣaṇa-bhaṅgaram //59//
kṛmi-vid-bhasma-samjñātām śarīram iti varṇitam /
asthireṇa sthiram karma kuto 'yam sādhyen na hi //60//
yat prātaḥ saṁskṛtam cānam sāyam tac ca vinaśyati /

tadīya-rasa-saṃpuṣṭe kāye kā nāma nityatā //61//
saptāha-śravaṇāl loke prāpyate nikāte hariḥ /
ato doṣa-nivṛṭty-artham etad eva hi sādhanam //62//
budbudā iva toyeṣu maśakā iva jantuṣu /
jāyante maraṇāyaiva kathā-śravaṇa-varjitāḥ //63//
jaḍasya śuṣka-varṃśasya yatra granthi-vibhedanam /
citram kim u tadā citta-granthi-bhedaḥ kathā-śravāt //64//
bhidyate hṛdaya-granthiś chidyante sarva-śaṃśayāḥ /
kṣīyante cāsya karmāṇi saptāha-śravaṇe kṛte //65//
saṃsāra-kardamālepa-prakṣālana-paṭiyasi /
kathā-tirthe sthite citte muktir eva budhaiḥ smṛtā //66//
evam bruvati vai tasmin vimānam agamat tadā /
vaikuṅṭha-vāsibhir yuktaṃ prasphurad dīpta-maṇḍalam //67//
sarveṣāṃ paśyatām bheje vimānaṃ dhundhulī-sutaḥ /
vimāne vaiṣṇavān vikṣya gokarṇo vākyam abravīt //68//

gokarṇa uvāca
atraiva bahavaḥ santi śrotāro mama nirmalāḥ /
ānītāni vimānāni na teṣāṃ yugapat kutaḥ //69//
śravaṇaṃ sama-bhāgena sarveṣāṃ iha dṛśyate /
phala-bhedaḥ kuto jātaḥ prabruvantu hari-priyāḥ //70//

hari-dāsā ūcuḥ
śravaṇasya vibhedena phala-bhedo 'pi saṃsthitaḥ /
śravaṇaṃ tu kṛtaṃ sarvair na tathā mananaṃ kṛtam //71//
phala-bhedaḥ tato jāto bhajanād api mānada /
sapta-rātram upoṣyaiva pretena śravaṇaṃ kṛtam //72//
mananādi tathā tena sthira-citte kṛtaṃ bhṛṣam /
adr̥ḍham ca hataṃ jñānaṃ pramādena hataṃ śrutam //73//
saṃdigdho hi hato mantrō vyagra-citto hato japaḥ /
avaṣṇavo hato deśo hataṃ śrāddham apātrakam //74//
hatam aśrotṛiye dānam anācāra-hataṃ kulam /
viśvāso guru-vākyeṣu svasmin dīnatva-bhāvanā //75//
mano-doṣa-jayaś caiva kathāyām niścalā matiḥ /
evam ādi kṛtaṃ cet syāt tadā vai śravaṇe phalam //76//
punaḥ-śravānte sarveṣāṃ vaikuṅṭhe vasatir dhruvam /
gokarṇa tava govindo golokaṃ dāsyati svayam //77//
evam ukṭvā yuyuḥ sarve vaikuṅṭhaṃ hari-kīrtanaḥ /
śravaṇe māsi gokarṇaḥ katham ūce tathā punaḥ //78//
sapta-rātravatīm bhūyaḥ śravaṇaṃ taiḥ kṛtaṃ punaḥ /
kathā-samāptaḥ yaj jātaṃ śrūyatām ta ca nārada //79//
vimānaiḥ saha bhaktaiś ca harir āvir babhūva ha /
jaya-śabdā namaḥ-śabdās tatrāsan bahavas tadā //80//
pāñcājanya-dhvanim cakre harṣāt tatra svayam hariḥ /
gokarṇaṃ tu samāliṅgyākarot sva-sadṛṣam hariḥ //81//

śrotṛṇ anyān ghana-śyāmān pīta-kauśeya-vāsasaḥ /
 kirīṭinaḥ kuṇḍalinas tathā cakre hariḥ kṣaṇāt //82//
 tad-grāme ye sthitā jīvā āśva-cāṇḍala-jātayaḥ /
 vimāne sthāpitās te 'pi gokarṇa-kṛpayā tadā //83//
 preṣitā hari-loke te yatra gacchanti yoginaḥ /
 gokarṇena sa gopālo golokaṁ gopa-vallabham //84//
 kathā-śravaṇataḥ prīto nirayau bhakta-vatsalaḥ /
 ayodhyā-vāsinaḥ pūrvam yathā rāmeṇa saṅgatāḥ //85//
 tathā kṛṣṇena te nītā golokaṁ yogi-durlabham /
 yatra sūryasya somasya siddhānām na gatiḥ kadā /
 tam lokam hi gatās te śrīmad-bhāgavata-śravāt //86//
 brūmo 'dya te kiṁ phala-vṛndam ujvalam saptāha-yajñena kathāsu saṁcitam /
 karṇena gokarṇa-kathākṣare yaiḥ pītaś ca te garbha-gatā na bhūyaḥ //87//
 vātāmbu-parṇāśana-deha-śoṣaṇais tapobhir ugraiś cira-kāla-saṁcitaiḥ /
 yogaiś ca saṁyānti na tām gatiṁ vai saptāha-gāthā-śravaṇena yānti tām //88//
 itihāsam imam puṇyam śāṇḍilyo 'pi munīśvaraḥ /
 pathate citra-kūṭa-stho brahmānanda-pariplutaḥ //89//
 ākhyānam etat paramam pavitraṁ śrutaṁ sakṛd vai vidahed aghaugham /
 śrāddhe prayuktaṁ pitṛ-tṛptim āvāhen nityam supāthād apunar bhavam ca //90//

iti śrī-padma-purāṇe uttara-khaṇḍe śrīmad-bhāgavata-māhātmye gokarṇa-varṇanam nāma
 pañcamo'dhyāyaḥ

ṣaṣṭho 'dhyāyaḥ

kumārā ūcuḥ
 atha te saṁpravakṣyāmaḥ saptāha-śravaṇe vidhim /
 sahāyair vasubhiś caiva prāyaḥ sādhyo vidhiḥ smṛtaḥ //1//
 daivajñam tu samāhūya muhūrtam pṛcchya yatnataḥ /
 vivāhe yādṛśam vittam tādṛśam parikalpayet //2//
 nabhasya āśvinor jau ca mārگاśīrṣaḥ śucir nabhāḥ /
 ete māsāḥ kathārambhe śrotṛṇām mokṣa-sūcakāḥ //3//
 māsānām vīgrahe yāni tāni tyajāni sarvathā /
 sahāyāś cetare cātra kartavyāḥ sodyamās ca ye //4//
 deśe deśe tathā seyam vārtā preṣyā prayatnataḥ /
 bhaviṣyati kathā cātra āgantavyam kuṭumbibhiḥ //5//
 dūre hari-kathāḥ kecid dūre cācyuta-kīrtanāḥ /
 striyaḥ sūdrādayo ye ca teṣām bodho yato bhavet //6//
 deśe deśe viraktā ye vaiṣṇavāḥ kīrtanotsukāḥ /
 teṣv eva patram preṣyam ca tal lekhanam itiritam //7//
 satam samājo bhavitā sapta-rātram sudurlabhaḥ /
 apūrva-rasa-rūpaiva kathā cātra bhaviṣyati //8//
 śrīmad-bhāgavata-pīyūṣa-pānāya rasa-lampatāḥ /
 bhavantaś ca tathā śīghram āyāta prema-tat-parāḥ //9//

nāvakāśaḥ kadācic ced dina-mātram tathāpi tu /
sarvathā gamanam kāryam kṣaṇo 'traiva sudurlabhaḥ //10//
evam ākāraṇam teṣām kartavyam vinayena ca /
āgantukānām sarveṣām vāsa-sthānāni kalpayet //11//
tīrthe vāpi vane vāpi gr̥he vā śravaṇam matam /
viśālā vasudhā yatra kartavyam tat-kathā-sthalam //12//
śodhanam mārjanam bhūmer lepanam dhātu-maṇḍanam /
gr̥hopaskaram uddhṛtya gr̥ha-koṇe niveśayet //13//
arvāk pañcāhato yatnād astīrṇāni pramelayet /
kartavyo maṇḍapaḥ proccaiḥ kadali-khaṇḍa-maṇḍitaḥ //14//
phala-puṣpa-dalair viṣvag-vitānena virājitaḥ /
catur dikṣu dhvajāropo bahu-saṃpad virājitaḥ //15//
ūrdhvam saptaiva lokāś ca kalpaniyāḥ savistaram /
teṣu viprā viraktāś ca sthāpaniyāḥ prabodhya ca //16//
pūrvam teṣām āsanāni kartavyāni yathottaram /
vaktuś cāpi tadā divyam āsanam parikalpayet //17//
udaṇ-mukho bhaved vaktā śrotā vai prāṇ-muktas tadā /
prāṇ-mukhaś ced bhaved vaktā śrotā codāṇ-mukhas tadā //18//
athavā pūrva-dig-jñeyā pūjya-pūjaka-madhyataḥ /
śrotṛṇām āgame proktā deśa-kālādi-kovidaiḥ //19//
virakto vaiṣṇavo vipro veda-śāstra-viśuddhi-kṛt /
dr̥ṣṭānta-kuśalo dhīro vaktā kāryo 'tinispr̥haḥ //20//
aneka-dharma-vibhrāntaḥ straināḥ pākhaṇḍa-vādināḥ /
śubha-śāstra-kathoccare tyājyās te yadi paṇḍitaḥ //21//
vaktuḥ pārśve sahāyārtham anyāḥ sthāpyas tathāvidhaḥ /
paṇḍitaḥ saṃśaya-cchettā loka-bodhana-tat-paraḥ //22//
vaktrā kṣauram prakartavyam dinād arvāg-vratāptaye /
aruṇodaye 'sau nirvartya śaucam snānam samācaret //23//
nityam saṃkṣepataḥ kṛtvā sandhyādyam saṃprayatnataḥ³⁹ /
kathā-vighna-vighātāya gaṇa-nātham prapūjayet //24//
pitṛṇ samtarpya śuddhy-artham prāyaścittam samācaret /
maṇḍalam ca prakartavyam tatra sthāpyo haris tathā //25//
kr̥ṣṇam uddiśya mantreṇa caret pūjā-vidhim kramāt /
pradakṣiṇa-namaskārān pūjānte stutim ācaret //26//
saṃsāra-sāgare magnaṃ dīnam mām karuṇā-nidhe /
karma-moha-gr̥hītāṅgam mām uddhāra bhavārṇavāt //27//
śrīmad-bhāgavatasyāpi tataḥ pūjā prayatnataḥ /
kartavyā vidhinā prītyā dhūpa-dīpa-samanvitā //28//
tatas tu śrīphalam dhṛtvā namaskāram samācaret /
stutiḥ prasanna-cittena kartavyā kevalam tadā //29//
śrīmad-bhāgavatākhyo 'yam pratyakṣaḥ kr̥ṣṇa eva hi /
svī-kṛto 'si mayā nātha mukty-artham bhava-sāgare //30//
manoratho madīyo 'yam sa-phalaḥ sarvathā tvayā /

³⁹ svam prayatnataḥ

nirvighnenaiva kartavyo dāso 'ham tava keśava //31//
evam dīna-vacaḥ proktvā vaktāram cātha pūjayet /
saṁbhūṣya vastra-bhūṣābhiḥ pūjānte tam ca saṁstavet //32//
śuka-rūpa prabodha-jña sarva-śāstra-viśārada /
etat kathā-prakāśena mad-ajñānam vināśaya //33//
tad-agre niyamaḥ paścāt kartavyaḥ śreyase mudā /
sapta-rātram yathā-śaktyā dhāraṇīyaḥ sa eva hi //34//
varaṇam pañca-viprāṇām kathā-bhaṅga-nivṛttaye /
kartavyam tair harer jāpyam dvādaśākṣara-vidyayā // 35//
brāhmaṇān vaiṣṇavānś cānyān tathā kīrtana-kāriṇaḥ /
natvā saṁpūjya dattājñaḥ svayam āsanam āviśet //36//
loka-vitta-dhanāgāra-putra-cintām vyudasya ca /
kathā-cittaḥ śuddha-matiḥ sa labhet phalam uttamam //37//
āsūryodayam ārabhya sārdha-tri-praharāntakam /
vācanīyā kathā samyag dhīra-kaṅṭham sudhīmatā //38//
kathā-virāmaḥ kartavyo madhyāhne ghaṭikā-dvayam /
tat kathām anu kāryam vai kīrtanam vaiṣṇavaiś tadā //39//
mala-mūtra-jayārtham hi laghvāhāraḥ sukhāvahaḥ /
haviṣyānnena kartavyo hy eka-vāram kathārthinā //40//
upeṣya sapta-rātram vai śaktiś cec chṛṇuyāt tadā /
ghṛta-pānam payaḥ-pānam kṛtvā vai śṛṇuyāt sukham //41//
phalāhāreṇa vā śrāvyaḥ⁴⁰ eka-bhaktena vā punaḥ /
sukha-sādhyam bhaved yat tu kartavyam śravaṇāya tat //42//
bhojanam tu varam manye kathā-śravaṇa-kārikam /
nopavāso varaḥ proktaḥ kathā-vighna-karo yadi //43//
saptāha-vratinām puṁsām niyamāñ chṛṇu nārada /
viṣṇu-dīkṣā-vihīnānām nādhikāraḥ kathā-śrave //44//
brahmacaryam adhaḥ-suptiḥ patrāvālyām ca bhojanam /
kathā-samāptau bhuktiṁ ca kuryān nityam kathā-vratī //45//
dvi-dalam madhu tailam ca gariṣṭhānnam tathaiiva ca /
bhāva-duṣṭam paryuṣitam jahyān nityam kathā-vratī //46//
kāmam krodham madam mānam matsaram lobham eva ca /
dambham moham tathā dveṣam dūrayec ca kathā-vratī //47//
veda-vaiṣṇava-viprāṇām guru-go-vratinām tathā /
strī-rāja-mahatām nindām varjayed yaḥ kathā-vratī //48//
rajasvalāntyaja-mleccha-pati-vrātakais tathā /
dvija-dviḍ-veda-bāhyaiś ca na vaded yaḥ kathā-vratī //49//
satyam śaucam dayam maunam ārjavam vinayam tathā /
udāra-mānasam tadvad evam kuryāt kathā-vratī //50//
daridraś ca kṣayī rogī nirbhāgyaḥ pāpa-karmavān /
anapatyo mokṣa-kāmaḥ śṛṇuyāc ca kathām imām //51//
apuṣpā kāka-vandhyā ca vandhyā yā ca mṛtārbhakā /
sravad-garbhā ca yā nārī tayā śrāvyaḥ prayatnataḥ //52//

⁴⁰ bhāvyaḥ iti kvacit

eteṣu vidhinā śrāve tad akṣayataram bhavet /
 atyuttamā kathā divyā koṭi-yajña-phala-pradā //53//
 evaṁ kṛtvā vrata-vidhim udyāpanam athācaret /
 janmāṣṭamī-vratam iva kartavyam phala-kāṅkṣibhiḥ //54//
 akiñcanaṣu bhakteṣu prāyo nodyāpanāgrahaḥ /
 śravaṇenaiva pūtās te niṣkāmā vaiṣṇavā yataḥ //55//
 evaṁ nāgaha-yajñe 'smin samāpte śrotṛbhis tadā /
 pustakasya ca vaktuś ca pūjā kāryātibhaktiḥ //56//
 prasāda-tulasī-mālāḥ śrotṛbhyaś cātha dīyatām /
 mṛdaṅga-tāla-lalitām kartavyam kīrtanam tataḥ //57//
 jaya-śabdam namaḥ-śabdam śaṅkha-śabdam ca kārayet /
 viprebhyo yācakebhyaś ca vittam annam va dīyatām //58//
 viraktaś ced bhavec chrotā gītā vācyā paro 'hni /
 gṛhasthaś cet tadā homaḥ kartavyaḥ karma-śāntaye //59//
 prati-ślokaṁ ca juhuyād vidhinā daśamasya ca /
 pāyasam madhu sarpiś ca tilānnādika-saṁyutam //60//
 athavā havanam kuryād gāyatrīyā susamāhitaḥ /
 tan-mayatvāt purāṇasya paramasya ca tattvataḥ //61//
 homāśaktau budho haumyam dadyāt tat-phala-siddhaye /
 nānā-cchidra-nirodhārtham nyūnatādhikatākhyayoḥ⁴¹ //62//
 doṣayoḥ praśamārtham ca paṭhen nāma-sahasrakam /
 tena syāt tat-phalam sarvam nāsty asmād adhikam yataḥ //63//
 dvādaśa-brāhmaṇān paścād bhojayen madhu-pāyasaiḥ /
 dadyāt suvarṇa-dhenum ca vrata-pūrṇatva-hetave //64//
 śaktau phala-traya-mitam svarṇa-simham vidhāya ca /
 tatrāsyā pustakam sthāpyam likhitam lalitākṣaram //65//
 saṁpūjyāvāhanād yais tad-upacāraiḥ sa-dakṣiṇam /
 vastra-bhūṣaṇa-gandhādyaḥ pūjitāya yatātmane //66//
 ācāryāya sudhīr dattvā muktaḥ syād bhava-bandhanaiḥ /
 evaṁ kṛte vidhāne⁴² ca sarva-pāpa-nivāraṇe //67//
 phaladam syāt purāṇam tu śrīmad-bhāgavatam śubham /
 dharma-kāmārtha-mokṣāṇām sādhanam syān na saṁśayaḥ //68//

kumārā ūcuḥ
 iti te kathitam sarvam kiṁ bhūyaḥ śrotum icchasi /
 śrīmad-bhāgavatenaiḥ bhukti-muktī kare sthite //69//

sūta uvāca
 ity uktvā te mahātmānaḥ procur bhāgavatīm kathām /
 sarva-pāpa-harām puṇyam bhukti-mukti-pradāyinīm //70//
 śṛṇvatām sarva-bhūtānām saptāham niyatātmanām /
 yathāvidhi tato daivam tuṣṭuvuḥ puruṣottamam //71//

⁴¹ nyūnatādhikatānayoḥ iti pāṭhaḥ

⁴² vidhānam iti kvacit

tad-ante jñāna-vairāgya-bhaktinām puṣṭatā parā /
tārūnyam paramam cābhūt sarva-bhūta-manoharam //72//
nāradaś ca kṛtārtho 'bhūt siddhe svīye manorathe /
pulakī-kṛta-sarvāṅgaḥ paramānanda-sambhṛtaḥ //73//
evam kathām samākarnya nārado bhagavat-priyaḥ /
prema-gadgadayā vācā tān uvāca kṛtāñjaliḥ //74//

nārada uvāca
dhanyo 'smy anugrḥīto 'smi bhavadbhiḥ karuṇā-paraiḥ /
adya me bhagavāṁl labdhaḥ sarva-pāpa-haro hariḥ //75//
śravaṇam sarva-dharmebhyo varam manye tapodhanāḥ /
vaikuṅṭha-stho yataḥ kṛṣṇaḥ śravaṇādyasya labhate //76//

sūta uvāca
evam bruvati vai tatra nārado vaiṣṇavottame /
paribhraman samāyātaḥ śuko yogīśvaras tadā //77//
tatrāyayau ṣoḍaśa-vārṣikas tadā vyāsātmaḥ jñāna-mahābdhi-candramāḥ /
kathāvasāne nija-lābha-pūrṇaḥ premṇā paṭhan bhāgavatam śanaiḥ śanaiḥ //78//
drṣṭvā sadasyāḥ paramoru-tejasam sadyaḥ samutthāya dadur mahāsanam /
prītyā sura-rṣis tam apūjayat sukham sthito 'vadat samśṛṇutāmālām giram //79//

śrī-śuka uvāca
nigama-kalpa-taror galitam phalam śuka-mukhād amṛta-drava-saṁyutam /
pibata bhāgavatam rasam ālayam muhur aho rasikā bhuvi bhāvukā //80//
dharmāḥ projjhita-kaitavo 'tra paramo nirmatsarāṇām satām
vedyam vāstavam atra vastu śivadam tāpa-trayonmūlanam /
śrīmad-bhāgavate mahāmuni-kṛte kim vā parair īśvaraḥ sadyo
hr̥dy avarudhyate 'tra kṛtibhiḥ śuśrūṣubhis tat-kṣaṇāt //81//
śrīmad-bhāgavatam purāṇa-tilakam yad vaiṣṇavānām dhanam
yasmin pāramahamsyam evam amalām⁴³ jñānam param gīyate /
yatra jñāna-virāga-bhakti-sahitam naiṣkarmyam āviṣkṛtam
tac chr̥ṇvan prapaṭhan vicāraṇa-paro bhaktyā vimucyen naraḥ // 82//
svarge satye ca kailāse vaikuṅṭhe nāsty ayam rasah /
ataḥ pibantu sad-bhaktyā⁴⁴ mā mā muñcata karhicit //83//

sūta uvāca
evam bruvāṇe sati bādarāyaṇo madhye sabhāyām harir āvir āsīt /
prahrāda-baly-uddhava-phālgunādibhiḥ vṛtaḥ surarṣis tam apūjayac ca tān //84//
drṣṭvā prasannaḥ mahad-āsane hariḥ te cakrire kīrtanam agratas tadā /
bhavo bhavānyā kamalāsanas tu tatrāgaman kīrtana-darśanāya //85//
prahrādas tāla-dhārī tarala-gatitayā coddhavaḥ kāmsya-dhārī
viṇā-dhārī sura-rṣiḥ svara-kuśalatayā rāga-kartārjunō 'bhūt /

⁴³ pāramahamsyam ekam amalām iti pāṭhaḥ

⁴⁴ sad-bhāgyāḥ iti pāṭhaḥ

indro 'vadīn mṛdaṅgaṁ jaya-jaya-sukarāḥ kīrtanaṁ⁴⁵ te kumārā
 yatrāgre bhāva-bhaktā rasa-racanaṭayā⁴⁶ vyāsa-putro babhūva //86//
 nanarta madhye trikam eva tatra bhaktyādikānām naṭa-vastu-tejasām /
 alaukikaṁ kīrtanaṁ etad iḅṣya hariḥ prasanno 'pi vaco 'bravīt tat //87//
 matto varaṁ bhāgavatā⁴⁷ vṛṇudhvaṁ pṛītaḥ kathā-kīrtanato 'smi sāmpratam /
 śrutveti tad vākyam atiprasannāḥ premārdra-cittā harim ūcire //88//
 nagāha-gāṭhāsu ca sarva-bhaktair ebhis tvayā bhāvyaṁ atiprayatnāt⁴⁸ /
 manoratho 'yaṁ paripūraṇīyas tatheti cōktavāntara-dhīyatācyutaḥ //89//
 tato 'namat tac caraṇeṣu nāradas tathā śukādīn api tāpasāṁś ca /
 atha prahr̥ṣṭāḥ parinaṣṭa-mohāḥ sarve yayuḥ pīta-kathāmṛtās te //90//
 bhaktiḥ sutābhyāṁ saha rakṣitā sā śāstre svakiye 'pi tadā śukena /
 ato harir bhāgavatasya sevānāc cittaṁ samāyāti hi vaiṣṇavānām //91//
 dāridrya-duḥkha-jvara-dāhitānām māyā-piśāci-parimārditānām /
 samsāra-sindhau pari-pātitānām kṣemāya vai bhāgavataṁ pragarjati //92//

śaunaka uvāca

śukenoktaṁ kadā rājñe gokarṇena kadā punaḥ /
 surarṣaye kadā brāhmaīs chindhi me samśayaṁ tv imam //93//

sūta uvāca

ākṛṣṇa-nirgamāt trimśad-varṣādhika-gate kalau /
 navamīto nabhasye ca kathārambhaṁ śuko 'karot //94//
 parīkṣic chravaṇānte ca kalau varṣa-śata-dvaye /
 śuddhe śucau navamyām ca dhenujo 'kathayat kathām //95//
 tasmād api kalau prāpte trimśat-varṣa-gate sati /
 ūcur ūrje site pakṣe navamyām brahmaṇaḥ sutāḥ //96//
 ity etat te samākhyātāṁ yat pṛṣṭo 'haṁ tvayānagha /
 kalau bhāgavatī vārtā bhava-roga-vināśinī //97//
 kṛṣṇa-priyaṁ sakala-kalmaśa-nāśanaṁ ca mukty-aika-hetum iha bhakti-vilāsa-kāri /
 santaḥ kathānakam idaṁ pibatādareṇa loke hitārtha-pariśīlana-sevayā⁴⁹ kim //98//
 sva-puruṣam api vikṣya pāśa-hastaṁ vadati yamaḥ kila tasya karṇa-mūle /
 parihara bhagavat-kathāsu mattān prabhur aham anya-nṛṇām na vaiṣṇavānām //99//
 asāre samsāre viṣaya-viṣa-saṅgākula-dhiyaḥ
 kṣaṇārdhaṁ pibata śuka-gāṭhātula-sudhām /
 kim arthaṁ vyartham bho vrajata kupathe kutsitakathe
 parīkṣit sāksī yac chravaṇa-gata-mukty-yukti-kathane //100//
 rahaḥ-pravāha-samsthena⁵⁰ śrī-śukeneritā kathā /
 kaṇṭhe sambadhyate yena sa vaikuṇṭha-prabhur bhavet //101//

⁴⁵ kīrtane

⁴⁶ sarasa-racanaṭayā

⁴⁷ bhāva-vṛtād iti kvacit

⁴⁸ bhāvyaṁ iti prayatnād iti pāṭhaḥ

⁴⁹ loke hi tīrtha-pariśīlana-sevayeti kvacit

⁵⁰ rasa-pravāha-samstheneṭi ca

iti ca parama-guhyam sarva-siddhanta-siddham
sapadi nigaditam te śāstra-puñjam vilokya /
jagati śuka-kathāto nirmalam nāsti kimcit piba
para-sukha-hetor dvādaśa-skandha-sāram //102//
etām yo niyatatayā śṛṇoti bhaktyā yaś
cainām kathayati śuddha-vaiṣṇavāgre /
tau samyag-vidhikaraṇāt phalam labhete
yathārthyān na hi bhuvane kim apy asādhyam //103//

iti śrī-padma-purāṇe uttara-khaṇḍe
śrīmad-bhāgavata-māhātmye śravaṇa-vidhi-kathanam nāma
ṣaṣṭho 'dhyāyaḥ

samāptam idam śrīmad-bhāgavata-māhātmyam